

Vinduespynt

Søren Nielsen-Man: »Kurs mod demokrati? Kommunismens demokratigrundlag og DKP's demokratifattelse 1919-1947«. 384 sider, 249 kroner. SFAH.

Af Arne Hardis
Torsdag, september 25, 2008

Demokrati. Var DKP på noget tidspunkt et demokratisk parti? Ja, i de første efter-krigsår spirede og groede det, fastslår historiker.

Han er en grundig, klartænkende, ganske velskrivende og hæderlig (naturligvis!) historiker, Søren Nielsen-Man, men også en besynderligt nøjsom mand. Denne grundige og hæderlige nøjsomhed har han sat ind på en detektivisk og ræsonnerende efterforskning af selv de mindste spor af et eventuelt demokratisk sindelag i Danmarks Kommunistiske Parti i perioden fra stiftelsen til de første efterkrigsår. Historikeren finder vitterlig en kortere årrække, vel nærmest to år, fra 1945 til 1947, hvor DKP programmatisk ikke be-kender sig til proletariatets diktatur, men i stedet so oder so besynger det borgerlige demokratis institutioner og mulighe-der. Lægger man nu denne korte periode sammen med partiets store offensiv fra 1938 som et dansk og demokratisk parti, kan man måske ligefrem se en udviklingslinje. I hvert fald leverer partiet lige efter krigen en helt anden teoretisk forståelse af demokratiet end i første halvdel af 1930'erne. For eksempel i 1932, hvor de to nyvalgte folketingsmedlemmer Aksel Larsen

og Arne Munch-Petersen fejrede det parlamentariske gennembrud ved at afsvære parlamentets anvendelighed og i øvrigt forsikre, at de arbejdede for en »voldelig omstyrning af den nuværende samfundsordning og dens afløsning med proletariatets diktatur«.

Var DKP så demokratisk i 1945-47? Nielsen-Man svarer ikke ubetinget ja, men vælger at se positionerne fra de år og de indhøstede erfaringer fra besættelsestiden som en slags frø, der var på nippet til at spire for alvor, men frøs under den kolde krig og først efter Ungarn-revolten slog rod og voksede sig stærke i det folkesocialistiske væksthuis.

Dermed anfægter han den i dag vist nok dominerende historikerposition, som først og sidst ser DKP som en funktion af Sovjet (»en god kommunist skal kendes på sin holdning til Stalin/Sovjetunionen«, som man hyppigt sagde i DKP), og hævder i stedet eksistensen af en selvstændig, dansk og demokratisk strømning i partiet af eurokommunistisk tilsnit, som bare ikke vandt fodfæste.

Hæderlig som han er, anfører han samvittighedsfuldt de indvendinger, der kan gøres mod hans egen position: Som når den nationale og demokratiske begejstring i 1938 sædvanen tro nøje flugter dagsbefalingen fra Sovjet. Eller når partiet under forhandlingerne om sammenlægning med Socialdemokratiet sommeren 1945 prøver sprogligt at glatte proletariatets diktatur ud til en lille, fredelig historisk kuriositet, et Marx-udtryk for »slet og ret flertallets styre«, som partiets daværende nummer to, Alfred Jensen, formulerede det.

Men ellers samler han med ovennævnte nøjsomhed de vidner og tekststeder, al den »det kan ikke helt udelukes«-tænkning og al den definatoriske rummelighed, der kan understøtte hans pointe: Carl Madsens irritation over partiets højrekurs lige efter krigen. Inger Merete Nordentofts arbejde for pædagogisk opdragelse til selvstændighed. Mogens Fogs løbende overvejelser. Noget forvirret snak fra Per Stig Møller i 1970. Nogle pæne ord fra PH lige efter krigen. Men især partiteoretiker Gelius Lunds formening i maj 1947 om, at man nok kunne opbygge socialismen uden proletariatets diktatur.

Læg hertil en meget bred definition af demokratiets væsen, som har betydning for forståelsen af demokratidiskussionerne lige efter befrielsen. Det var på det tidspunkt, DKP-miljøet talte for det brede, det sociale, det sande og det økonomiske demokrati i stedet for det smalle, gammelkendte, borgerlige demokrati. Nielsen-Man henviser til, at også Socialdemokratiet jo har talt for økonomisk demokrati.

Søren Nielsen-Man: »Kurs mod demokrati? Kommunismens demokratigrundlag og DKP's demokratiopfattelse 1919-1947«. 384 sider, 240 kroner. SFAH.

[Link til nævnte anmeldelse \(anmeldelse af Søren Nielsen-Mans tidsskriftsartikel i HISTORIE nr. 2, 2006, side 318-386\)](#)

Bogen bygger på en specialeafhandling, og et centralt uddrag har jeg tidligere (9. februar 2007) anmeldt kritisk ud fra den ovennævnte betragtning, at DKP grundlæggende må forstås som en funktion af Sovjetunionen. Venstresøkerisk indtil midttrediveerne på sovjetisk bud, folkefrontdemokratisk 1935-39 på sovjetisk bud, svinebundet af Hitler/Stalin-pagten 1939-41 på sovjetisk bud, to-lejr-tænkende fra 1947 på sovjetisk bud, kritisk over for Stalin i 1956 på sovjetisk bud, etc. Men hvad da med det demokratiske vindue, man skimtede i 1945-47?

En nærliggende forklaring kunne være, at man i hvert fald i starten troede at være så stærk, at man kunne vinde magten ad parlamentarisk vej (den glade sommer 1945 fantaserede man om 70 procent bag den politiske blok, man håbede at bygge sammen med modstandsfolk og Christmas Møller-konservative). Ligesom man håbede at kunne vinde magten over et sammensmeltet socialdemokratisk-kommunistisk parti, fordi man havde autoriteten fra modstandskampen at bygge på.

Indrømmet, Nielsen-Man har ved grundige kildestudier fundet tekststeder, der indikerer demokratisk tænkning uden sovjetisk ordre i 1945-1947, og det er bogens styrke at insistere på denne søgen. Men man undrer sig alligevel under læsningen over al denne nidkærhed og velfortolkende generøsitet på partiets demokratiske vegne. For det første blev det jo aldrig bevist, at det vitterlig var ærligt ment med demokratiet, for det andet slog man tværtimod ved først givne lejlighed over og forsvarede nidkært kuppet i Prag i 1948. For det tredje er det vel banalt, at der var demokratiske ambitioner og forhåbninger i partiet - det var vel blandt andet derfor, medlemmerne meldte sig ud i skokke efteråret 1939, foråret 1948, efteråret 1956. Aksel Larsen er jo som figur blandt andet et symbol på den demokratiske ambition, selv om det tog sin tid at føre ambitionen ud i livet.

En forklaring på Nielsen-Mans vedholdenhed får man ved læsning af bogens afsluttende betragtninger. Det er den kommunistiske vision, Nielsen-Man vil redde for eftertiden, dens demokratiske vision, som han finder anfægtet af en »generel dæmonisering«, som blandt andet har ført til sidestilling af nazisme og kommunisme.

Nu forekommer denne dæmonisering først og fremmest at være udløst af den serie regimer, som har hævdet at være forvaltere af den kommunistiske idé. Men Nielsen-Man gennemtænker ikke til bunds, forekommer det mig, hvorfor den kommunistiske praksis ender ungefær samme sted som den nazistiske, selv om marxismens filosofi ikke som nazismen havde brutaliteten og menneskeforagten som »iboende og fundamentale elementer«, som han formulerer det.

Noget nævner han: For det første Marx' »skæbnesvangre betegnelse« for perioden mellem kapitalisme og kommunisme som proletariats revolutionære diktatur (som om det var en etiketteringsfejl, der gav Lenin et diktatorisk værktøj i hænde); og for det andet den deterministiske historieopfattelse, som forlænedet det kommunistiske projekt med skæbnesvanger videnskabelig og irreversibel selvfølgelighed.

Lad mig føje et par bud yderligere til: Måske er den private ejendomsret andet og mere end en kilde til evig elendighed, nemlig en beskyttelse af borgeren mod vilkårlige statslige overgreb (men så er der, indrømmet, ikke meget kommunisme & Marx tilbage). Og måske er det den lige vej til det onde at hævde at repræsentere det gode, med eller uden en kortere eller længere udgave af skærsilden betitlet proletariats diktatur?

[Link til forfatterens replik i Weekendavisen d. 3.10.08](#)